ఆధునిక భారతదేశ చరిత్ర

గాంధీయుగం - స్వాతంత్రోద్యమ చివరి ఘట్టం

గాంధీ 1920-22 మధ్య సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం, 1930-34 మధ్య ఉప్పు సత్యాగ్రహం నిర్వహించి అన్ని వర్గాల ప్రజలను జాతీయోద్యమంలో భాగస్వాములను చేశారు. రెండో ప్రపంచ యుద్ధ సమయంలో క్రిప్స్ రాయబారం విఫలమైంది. దాంతో 1942లో క్విట్ ఇండియా ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించి "డూ ఆర్ డై" లాంటి నినాదాలిచ్చారు. 1947లో భారతదేశం స్వాతంత్ర్యం పొందింది.

1932 నాటి మూడో రౌండ్‌టేబుల్ సమావేశంలో తీసుకున్న నిర్ణయాలతో శ్వేతపత్రాన్ని విడుదల చేశారు. అందులోని అంశాలనే 'భారత ప్రభుత్వ చట్టం - 1935'గా అమల్లోకి తెచ్చారు. ప్రస్తుతం అమల్లో ఉన్న రాజ్యాంగం 1935లో తెచ్చిన చట్టానికి సవరణ చట్టంగా ఆధునిక చరిత్రకారులు పేర్కొన్నారు. ఈ చట్టం ప్రకారం కేంద్రంలో ద్వంద్వ పాలన ప్రవేశపెట్టి, రాష్ట్రాలకు స్వయంపాలన కల్పించారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కేంద్రంలో ద్వంద్వ పాలనను వ్యతిరేకించినప్పటికీ 1937లో ఎన్నికలు జరిగి కాంగ్రెస్ స్వయంగా 7 రాష్ట్రాల్లో, మొత్తంగా 8 రాష్ట్రాల్లో ప్రభుత్వాలను ఏర్పాటుచేసింది. ఈ ఎన్నికలు ముస్లింలీగ్, ఐఎన్‌సీల మధ్య విభేదాలు పెరగడానికి కారణమయ్యాయి. 1939లో రెండో ప్రపంచ యుద్ధం ప్రారంభమైంది. బ్రిటన్‌తో సంబంధమున్న అన్ని దేశాలు రెండో ప్రపంచ యుద్ధంలో ఇంగ్లండ్‌కు సహకరించాలని అప్పటి ఇంగ్లండ్ ప్రధాని చాంబర్లీన్ కోరాడు. నాటి భారతదేశ వైస్రాయ్ లిన్‌లిత్‌గో భారతదేశం కూడా బ్రిటన్ తరపున యుద్ధంలో పాల్గొంటుందని ప్రకటించాడు. దీన్ని నిరసిస్తూ కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వాలు 1939లో రాజీనామాలు సమర్పించాయి. కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గాల రాజీనామాలను ముస్లింలీగ్ విమోచనా దినంగా పాటించింది. యుద్ధంలో ఇంగ్లండ్ ఓడిపోతే నాజీ (జర్మనీ)ల నిరంకుశ అధికారం పెరిగిపోతుందని భయపడిన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కొన్ని షరతులతో యుద్ధంలో ఇంగ్లండ్‌కు సహకరించడానికి తీర్మానించింది. యుద్ధానంతరం సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వాలని, అన్ని రాజకీయ పార్టీల భాగస్వామ్యంతో కూడిన ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేయాలని, ఇలా ఏర్పడే కేంద్ర ప్రభుత్వం కేంద్ర శాసనసభకు బాధ్యత వహించాలనే షరతులు పెట్టింది.

ఆగస్టు ప్రతిపాదనలు (1940 ఆగస్టు 8)

భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ తీర్మానానికి సమాధానంగా నాటి భారత వైస్రాయ్ లిన్‌లిత్‌గో 1940 ఆగస్టు 8న కొన్ని ప్రతిపాదనలు చేశాడు. వాటినే 'ఆగస్టు ఆఫర్స్' అంటారు. గవర్నర్ సలహా మండలిని విస్తృతపరచడం, అందులో భారతీయులకు స్థానం కల్పించడం, యుద్ధసలహా సంఘాన్ని ఏర్పరచడం లాంటి అంశాలు అందులో ఉన్నాయి. ఆగస్టు ప్రతిపాదనల్లో సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం అనే మాట లేకపోవడం లాంటి విషయాలతో విభేదించిన కాంగ్రెస్ వ్యక్తి సత్యాగ్రహాలకు పిలుపునిచ్చింది.

వ్యక్తి సత్యాగ్రహాలు (1940 అక్టోబరు 17)

యుద్ధ సమయంలో పెద్దఎత్తున ఉద్యమం చేస్తే జర్మనీ నాజీ శక్తులు విజృంభించే అవకాశం ఉన్నందువల్ల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ వ్యక్తి సత్యాగ్రహాలకు పిలుపునిచ్చింది. మొదటి సత్యాగ్రహిగా ఆచార్య వినోబాభావేను, రెండో సత్యాగ్రహిగా జవహర్‌లాల్ నెహ్రూను గాంధీ ఎంపికచేశారు. ఆ విధంగా 1940 అక్టోబరు 17న ఆచార్య వినోబాభావే ప్రారంభించిన వ్యక్తి సత్యాగ్రహం 1941 డిసెంబరు వరకు కొనసాగింది. జపాన్ 1941 డిసెంబరు 7న అమెరికా సైనిక స్థావరం పెరల్‌హార్బర్‌పై బాంబు దాడి చేయడంతో అమెరికా రెండో ప్రపంచ యుద్ధంలో మిత్రరాజ్యాల తరపున యుద్ధంలో పాల్గొంది.

అట్లాంటిక్ చార్టర్ (1941 ఆగస్టు 12)

రెండో ప్రపంచ యుద్ధం జరుగుతున్న సమయంలోనే 1941 ఆగస్టు 12న అమెరికా అధ్యక్షుడు రూజ్‌వెల్ట్, ఇంగ్లండ్ ప్రధాని చర్చిల్ అట్లాంటిక్ సముద్రంలో ఒక నౌకపై సమావేశమై 8 అంశాలతో ఒక పథకాన్ని రూపొందించారు. ఈ అంశాలు ప్రపంచ దేశాలన్నింటికీ వర్తిస్తాయని నాటి అమెరికా విదేశాంగ శాఖ కార్యదర్శి కార్డెన్‌హల్ ప్రకటించాడు. కానీ చర్చిల్ కేవలం జర్మనీ ఆక్రమించిన భూభాగాలకే అట్లాంటిక్ చార్టర్‌లోని అంశాలు వర్తిస్తాయని ప్రకటించాడు. ఫలితంగా యుద్ధంలో ఇంగ్లండ్‌కు సహకరించడానికి భారతదేశం నిరాకరించింది.

క్రిప్స్ రాయబారం (1942)

రెండో ప్రపంచ యుద్ధ సమయంలో నాటి చైనా అధ్యక్షుడు చాంగ్‌కైషేక్ భారతదేశంలో పర్యటించాడు. అమెరికా అధ్యక్షుడు ఎఫ్‌డీ. రూజ్‌వెల్ట్, చాంగ్‌కైషేక్‌ల ఒత్తిడితో ఇంగ్లండ్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌తో సంప్రదింపులు జరపడానికి 1942 మార్చి 11న క్రిప్స్ రాయబారానికి అంగీకరించింది. 1942 మార్చి 23న సర్ స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్ ఢిల్లీ చేరుకుని కొన్ని ప్రతిపాదనలు చేశాడు. యుద్ధానంతరం రాజ్యాంగ పరిషత్తు ఏర్పాటుచేయడం, రాజ్యాంగం అమల్లోకి వచ్చే వరకు సైన్యం, దేశరక్షణపై ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికే అధికారం లాంటి అంశాలు క్రిప్స్ రాయబారంలో ఉన్నాయి. 'భారతదేశానికి మీరు చేయగలిగింది ఇదే అయితే వెంటనే బయలుదేరి విమానంలో ఇంగ్లండ్‌కు వెళ్లండి' అని గాంధీ పేర్కొంటూ దివాళా తీసే బ్యాంకు పేరుమీద రాబోయే తేదీ వేసి ఇచ్చిన చెక్కుగా క్రిప్స్ ప్రతిపాదనలను అభివర్ణించారు. ఫలితంగా క్రిప్స్ రాయబారం విఫలమైంది. ఈ సమయంలోనే అర్ధ నగ్న ఫకీరైన గాంధీ ముందు మనం మోకరిల్లడమా అంటూ చర్చిల్ విమర్శించాడు. నాటి భారత రాజ్యాంగ కార్యదర్శిగా అమేరీ ఉన్నారు.

రాజాజీ ప్రణాళిక (1944)

యుద్ధానంతరం కాంగ్రెస్, ముస్లింలీగ్‌లు కలిసి ఒక తాత్కాలిక ప్రభుత్వ ఏర్పాటు, ముస్లింలు అధికంగా ఉన్న ప్రాంతాల్లో ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ చేసి ప్రత్యేక సౌకర్యాలు ఏర్పాటు లాంటి ప్రతిపాదనలతో రాజగోపాలాచారి రూపొందించిన ప్రణాళికనే రాజాజీ ప్రణాళికగా పేర్కొంటారు. కానీ దీన్ని ఇరుపక్షాలు అంగీకరించలేదు.

వేవెల్ ప్రణాళిక (1945)

1945లో నాటి భారత వైస్రాయ్ లార్డ్ వేవెల్ కొన్ని ప్రతిపాదనలు రూపొందించాడు. కేంద్ర, రాష్ట్ర శాసనసభలకు త్వరలో ఎన్నికలు నిర్వహించడం, రాజ్యాంగ రూపకల్పనకు రాజ్యాంగ సభ ఏర్పాటు, భారతీయులకు స్వయం పాలననివ్వడం, కార్య నిర్వాహక సంఘం ఏర్పాటు, భారతదేశంలో బ్రిటన్ వాణిజ్య ప్రయోజనాల పర్యవేక్షణకు ఒక హైకమిషనర్ నియామకం లాంటి ప్రతిపాదనలు చేశాడు. దీన్నే వేవెల్ ప్రణాళిక అంటారు. వేవెల్ 1945 జూన్ 29న సిమ్లాలో అఖిలపక్ష సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసి రూపొందించిన ప్రణాళికను అంగీకరించలేదు.

తాత్కాలిక ప్రభుత్వం ఏర్పాటు (1946 సెప్టెంబరు 2)

1946 సెప్టెంబరు 2న నాటి వైస్రాయ్ లార్డ్ వేవెల్ విజ్ఞప్తి మేరకు జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షతన తాత్కాలిక ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేశారు. ముస్లింలీగ్ తరపున అయిదుగురు మంత్రులుగా చేరారు. అసంతృప్తితో ఉన్న ముస్లింలీగ్ 1946 ఆగస్టు 16న ప్రత్యక్ష చర్యకు పిలుపునిచ్చింది. దేశవ్యాప్తంగా మత కలహాలు చెలరేగాయి. ఈ సమయంలో దేశవిభజన ప్రక్రియను వేగవంతం చేయాలని లార్డ్ మౌంట్ బాటన్ భావించాడు.

విభజన ప్రణాళిక (జూన్ 3 ప్రణాళిక)

1947 మార్చిలో భారతదేశ వైస్రాయ్‌గా లార్డ్ మౌంట్ బాటన్ వచ్చాడు. భారతదేశంలో పనిచేసిన చివరి బ్రిటిష్ ప్రతినిధి ఆయనే. 1947, జూన్ 3న మౌంట్ బాటన్ విభజన ప్రణాళికను రూపొందించాడు. భారత్, పాకిస్థాన్‌ల మధ్య సరిహద్దులను నిర్ణయించడానికి సర్ సిరిల్ రాడ్‌క్లిఫ్ అధ్యక్షతన సరిహద్దు కమిషన్‌ను నియమించాడు. చివరికి 1947 ఆగస్టు 14న పాకిస్థాన్, 1947 ఆగస్టు 15న భారతదేశం స్వతంత్ర దేశాలుగా ఆవిర్భవించాయి. జిన్నా పాకిస్థాన్ తొలి అధ్యక్షుడిగా, బాబు రాజేంద్రప్రసాద్ భారత తొలి అధ్యక్షుడిగా నియమితులయ్యారు. భారత తొలి ప్రధానిగా జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, తొలి ఉపప్రధానిగా సర్దార్ వల్లభభాయ్ పటేల్ నియమితులయ్యారు. ప్రపంచమంతా గాఢ నిద్రలో ఉండగా భారతీయులు తమ దేశ స్వాతంత్ర్యం కోసం మేల్కొని ఉన్నారని నెహ్రూ పార్లమెంటులో ప్రకటించారు.

మంత్రిత్రయ రాయబారం (1946)

1945 జూన్‌లో ఇంగ్లండ్‌లో చర్చిల్ స్థానంలో లార్డ్ అట్లీ (లేబర్ పార్టీ) అధికారంలోకి వచ్చాడు. అమేరీ స్థానంలో పెథిక్ లారెన్స్ భారత రాజ్య కార్యదర్శిగా నియమితుడయ్యాడు. అట్లీ భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం ఇస్తామని చెప్పి, రాజ్యాంగ సంస్కరణల అమలు విషయాలు చర్చించడానికి 1946లో ముగ్గురు మంత్రులతో కూడిన బృందాన్ని భారతదేశానికి పంపాడు. దీన్నే కేబినెట్ మిషన్/ మంత్రిత్రయ రాయబారం అని పేర్కొంటారు. దీనిలో పెథిక్ లారెన్స్, సర్‌స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్, ఎ.వి. అలెగ్జాండర్‌లు సభ్యులు.

1946 మార్చి 23న భారతదేశానికి వచ్చిన కేబినెట్ మిషన్ సభ్యులు అనేక ప్రతిపాదనలు చేశారు. బ్రిటిష్ ఇండియా, స్వదేశీ సంస్థానాలతో యూనియన్ ప్రభుత్వం ఏర్పాటు, కేంద్రానికి రక్షణ, విదేశీ వ్యవహారాలు, రవాణా శాఖలపై అధికారం అప్పగింత, A, B, C గ్రూపులుగా రాష్ట్రాల ఏర్పాటు, రాజ్యాంగ నిర్మాణం కోసం రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ఏర్పాటు లాంటి ప్రతిపాదనలు మంత్రిత్రయ రాయబారంలో చేశారు.

క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం

క్రిప్స్ రాయబారం విఫలం కావడంతో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ 1942 జులై 14 నే అహ్మదాబాద్‌లో సమావేశమై క్విట్ ఇండియా ఉద్యమ తీర్మానాన్ని రూపొందించింది. 1942 ఆగస్టు 8న బొంబాయి సమావేశంలో క్విట్ ఇండియా ఉద్యమ తీర్మానాన్ని ఆమోదించారు. గాంధీ 'డూ ఆర్ డై' (సాధించు లేదా మరణించు) అనే నినాదంతో క్విట్ ఇండియా ఉద్యమానికి పిలుపునిచ్చారు. 'భారతదేశాన్ని వదిలి వెళ్లండి' (క్విట్ ఇండియా) అంటూ ఉద్యమం పెద్ద ఎత్తున ప్రారంభమైంది. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం జాతీయ నాయకులందర్నీ అరెస్టు చేయడంతో ఉద్యమం హింసాత్మకంగా మారిపోయింది.

దేశవ్యాప్తంగా జరిగిన ఉద్యమంలో అన్ని వర్గాల ప్రజలు పాల్గొన్నారు. ఉత్తర్‌ప్రదేశ్‌లోని బాలియాలో బిట్టూ పాండే, మధ్యప్రదేశ్‌లోని సతారాలో వైబీ చవాన్ నాయకత్వాల్లో ప్రజా ప్రభుత్వాలు ఏర్పడ్డాయి. బొంబాయిలోని బాందేల్ నుంచి రామ్ మనోహర్ లోహియా, ఉషా మెహతాలు రహస్య రేడియో కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించారు. కమ్యూనిస్టులు క్విట్ ఇండియా ఉద్యమాన్ని వ్యతిరేకించినప్పటికీ ఆంధ్రాలో చంద్ర పుల్లారెడ్డి ఆ పార్టీ విధానాలకు వ్యతిరేకంగా క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో పాల్గొన్నాడు. మహ్మద్ ఆలీ జిన్నా నాయకత్వంలోని ముస్లింలీగ్ కూడా ఉద్యమాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ 'డివైడ్ అండ్ క్విట్' అనే నినాదాన్నిచ్చింది. 1942 ఆగస్టు 12న తెనాలి రైల్వే స్టేషన్‌పై దాడి సమయంలో జరిగిన పోలీసు కాల్పుల్లో ఆరుగురు మరణించారు. పోలీస్‌స్టేషన్లు, రైల్వే స్టేషన్లు తగలబెట్టండి లాంటి నినాదాలు మిన్నంటాయి. గాంధీ యుగంలో జరిగిన అత్యంత హింసాత్మక ఉద్యమం క్విట్ ఇండియా ఉద్యమమే.

ఈ ఉద్యమ సమయంలోనే నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ 'ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్' ద్వారా ఆంగ్ల ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటు చేశారు. రెండో ప్రపంచ యుద్ధంలో క్రమంగా విజయం సాధిస్తున్న ఇంగ్లండ్ భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం ఇచ్చే విషయంలో కొంత అనుకూల వాతావరణం ఏర్పడింది. ఈ సమయంలోనే కొన్ని రాజ్యాంగ నిర్మాణ ప్రణాళికలు రూపొందించారు.

రచయిత: బొత్స నాగరాజు

www.eenadupratibha.net